

Biró Annamária: <i>Változó időtapasztalatok</i> (Török Lajos: <i>Textus Viator</i>)	94
Zákány Tóth Péter: <i>A nemzeti hagyományokkal kapcsolatosan újabbban meghonosodott apokaliptikus hangnemről</i> (Fórizs Gergely [szerk.]: <i>Szívből jövő emlékezet</i>)	100
Fajt Anita: <i>Egy maroknyi nemzet sírása a 17. századi Erdélyben</i> (Fazakas Gergely Tamás: <i>Síralmas imádság és nemzeti önszemlélet</i>)	106

■ BIBLIOGRÁFIA

2013. március–április (Micskei-Kőrös Kata)	112
Számunk szerzői	133

Lapszámunk borítóján P. Szathmáry István grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

dunafin

Dunafin Kft.

aLap Kft.

SZEMLE

Méhes Károly

PRINCIP UNOKÁJA

Megvan.
Mi van meg?
Nem mi, hanem ki.
És ki?
Princip unokája.
Anyáddal szórakozz.
Itt van. Öreg ember. Ez most tuti.
Ahmed Babić esküszik rá.
Még ez is... Babits!
Mért, most mi van? Sok Babić él errefelé.
Meg Princip, ezek szerint.
Abból csak egy. Indulj azonnal, mondta Esad.

Esad sosem szokta hívni, SMS-t küldött, nagy ritkán egy mailt. Úgy-hogy ez komolynak tűnt.

Forrás csak útlevelét vette magához és annyi pénzt, amennyit talált. Minden mást kap útközben, harmincnyolc fokban meg nincs is szüksége ruhára.

Már átért Röszkénél, amikor ausztriai előjelű számról hívták.

Te vagy Andris? Babić adta meg a számodat. Elviszel Szarajevóba? Honnan?

Palicson vagyok, a filmfesztiválra jöttem. Goran Markovics miatt, életműdíjat kap. Tudod, Tito és én. Vegyél fel.

Honnan ismered Babićot? Én még sosem láttam. Esad riasztott Ljubljánából.

Én meg Esadról nem hallottam még. Majd elmeséljük útközben, lesz rá időnk. Babić a fiúm volt. Bécsben, amikor ösztöndíjasok voltunk, de már régen. Ő hazament, én kint maradtam.

Szóval ez egy ilyen egymásba fonódó történet.

Afféle. Mint a Monarchia. Sose nincs vége.

Forrásnak még azt SMS-ezte Esad, hogy Szarajevóban véletlenül se hagyja ki a Biban éttermet, szuper hely.

Taxival menj fel, a szarajevói taxisok imádnak dumálni az utasukkal. Onnan látod az egész várost.

Jó, enni is kell, gondolta Forrás, de amikor Princip unokája várja.

Kíváncsi volt erre a Babićra is. A legkevésbé a csajra. Be sem mutatkozott.

De nem tudta eltéveszteni. Ott állt a palicsi főutcán, közvetlenül a filmfesztivál terepéül szolgáló tornyok előtt egy nő: rikító, répa színű hajjal, fűzőld szoknyában, lila mintás harisnyában és égőpiros kiskabátban ebben az őrzítő melegben.

Mila a nevem, mondta, amikor beszállt, rendes vagy, hogy elviszel.

Találkoztál Markoviccsal?

Megbeszéltem vele, hogy holnap ad interjút.

És akkor?

Mit gondolsz? A film helyett most az egyszer a valóságot választottam.

Csak gratulálni tudok.

Aztán suhantak a nyári tájban.

Megálltak egy kávéra.

Férfiak ültek az út menti kiosk teraszán, söröztek. Hatan voltak, borostások, hangosan nevettek, túl hangosan is.

Nem tudom, de nekem rögtön az az érzésem van, hogy hidegvérű gyilkos egytől egyig. Kiirtottak egy falut. És most megisznak egy sört, vont vállat Forrás.

Mila is odanézett.

Pihennek egyet. Aztán kiirtanak még egy falut, mondta.

Te is...?

Rémes, mennyire sémákban tudunk csak gondolkodni. De mind olyan arc. Simán el tudnám hinni bármelyikükről, hogy tömeggyilkos. De ha Írországból ülnék egy halászfalu kocsmájában, akkor nem. Erről beszélek... Igen, ír halászok. Nézd, ír halászok.

Látom. Békésen söröznek.

Ír halászok.

Az egyik férfi felnevetett, érdes, kellemetlen hangon, és közben a fejét Forrás és Mila felé kapta.

Hogy villog a szeme, mondta a lány.

Pontosan ilyen kemény az ír halászok tekintete, felelte Forrás.

Szóval, ki ez a Babić? És magadról is mondhat szót...

Jó, akkor belefogok, sóhajtott egyet Mila. Én videoművész vagyok. Vagy lennék. Mindegy. Installáció, végtelenített felvételek. Meghívtak Bécsbe, a Davidgasséban volt egy lakás. Hárman laktunk ott, mind hasonszőrű. Egy magyar videós, egy bolgár író, aki korábban profi bokszoló volt, és egy bosnyák költő.

Ő volt Babić.

Igen, a szarajevói mindenes. Ahogy magát nevezte. Végigcsinálta az ostromot. Lőtt is, de inkább rádiózott, valami bunkerből. Mindig vibrált valmitől. Majd te is meglátod. Három hónap sok idő egy ilyen lakásban, hogy egy lány ne kössön ki a szomszéd fiú ágyában.

De a bolgár is fiú volt, nem?

Fiú volt, de nem a lányokat szerette.

Ő is Babićot?

Hülye vagy, az látszik.

Csak következtetni próbálok.

Nem jött be. Szóval, letelt az idő, aztán mindenki hazament, illetve én maradtam. Ha nincs az e-mail meg a facebook, valószínűleg sosem hallunk többé egymásról.

Forrás elhúzta a szája szélét. Eszébe jutott Bärenkopf Renáta, az NDK-s lány, akivel ezer éve örök szerelmet fogadtak egymásnak Keszthelyen, a szakszervezeti üdülőben, nem is olyan sokkal a fal leomlása előtt. Két levelet, ha váltottak. Mi lett belőlük? Neki bezzeg nem szólt Renáta, hogy jönnek a változások. Komm mal, Bandi, warte dich in Berlin.

Egy kicsit csöndben voltak.

És a te Esadod?, kérdezte a lány.

Ó, Esad. Meg fogsz lepődni, de ő is író. Illetve, néha ír. Nagy benga állat. Kosárlabda, jégheki. Ez érdekli, de ettől még jó fej.

Izgi lehet, amit ír...

Az más. Együtt kitaláltuk ezt a Princip-históriát. Hogy vele kezdődött ez az egész. Minden összedől, és aztán arra épült rá, amit mi ismerünk. Ez a principium.

Nagyon elmés.

Miért, szerintem az. Esad imádja Szarajevót. Mindig azt mondta, Andris, jó barátom, oda egyszer el kell menjünk, a legjobb hely a világon.

Akkor jön ő is?

Nem tudom, nem hiszem. Sosincs pénze. Fellármázta a Babićot, aki országos cimborája, hogy mit szól ehhez a principes sztorihoz. Mila a combjára csapott.

És erre ő elővarázsolta Princip unokáját! Na, ez jellemző. Remélem, nem teljes átverés, mert az is benne van a pakliban.

És mit csinálsz? Felveszed?

Van jobb ötleted? Manapság mindenképp kép lesz. Ami nincs meg képen, az képtelenség.

Azért ez is jó duma volt, gratula.

Mint a principium.

Akkor egy-egy.

Na és te?

Én csak megírom. Nekem még úgy tanították, az írás az, ami megmarad.

Akkor hajrá.

Akkor haj.

Ahmed Babić fél óra alatt három kávét döntött magába a Čobanija panzió teraszán, mialatt a helyzetet vázolta.

Ma már semmiképp sem. Hülyék vagytok? Vébédöntő van!

Forrás és Mila egymásra néztek.

Ki a faszt érdekel?, rikoltotta a képébe a lány.

Ezt így nem lehet!, hadonászott Babić cigarettával a kezében. Gyerkekek, a spanyol–holland. Eszeteketn vagytok? Villa, Robben, Iniesta, Sneijder...!

Snájder, Snájder! Ferenc Ferdinánd, Gavriilo Princip, apukám!, kiáltotta Babić fülébe Mila, miközben majdnem kiégette a férfi zakóját a saját cigijével.

Nekem húsz perc múlva bent kell lennem a stúdióban, szakértem a meccset.

Te?

Ki más? Kiváncsiak rám. Celeb lettem, a fene egye meg.

Egyen is, angyalom, fitymálta valahai szerelmét Mila.

Babić telefonon taxit rendelt, aztán tovább szötte történetét.

Ne pánikoljatok. Lemegy a meccs, nekem utána el kell ugranom a városházára, mert buli lesz. Ott van egy-két arc, akivel úgyis kell beszéljek a Princip-projekt ügyében. Sínen van a dolog.

És mi? Mit csinálunk?

Hogyhogy mit? Előtanulmányt. Voltatok már Szarajevóban?

Nem.

Tessék. Még hogy mit csináljatok.

Esad azt írta, fel kell menjünk a Biban étterembe.

Úgyis van, felmentek a Bibanba. Találkozunk holnap..., állt fel Babić, azt mondja, tízkor. Nem, legyen tizenegy. Értetek jövök. Megiszunk egy kávét.

És az öreg Princip?

Szívecském, nem ismerek rád. Minek ez a majré?, kapta el Babić a lány állát. Minden meglesz. Szarevejóban mi már semmin sem izgulunk. Igazán tudhatnád... Mi már túlélők vagyunk, a mi időnk végtelen. Lazítsatok végre. Csaó!

Babić ezzel beugrott az érkező autóba, egy rőfögő, húsz éves Opel Vectrába, és eltűnt.

Esad igazat szólt, a szarajevói taxisnak végig be nem állt a szája, csak-hogy ő szlovén létére minden biztonnyal értette, amit mond, Forrás és Mila szinte semmit. A régi Jettát áthatotta a cigarettabűz, a visszapillantó tükörről nagy szemű rózsafüzér lógott, egy plüss rózsaszín párduccal kombinálva.

Legurultak a panzió elől, kimentek a folyópartra, aminek mentén bérpaloták sorakoztak. A kereklyukú hídnál a sofőr balra mutatott, és többször is elismételte, Tam, tam..., hadarta, és a jobb kezéből pisztolyt formázott, és úgy csinált, mint aki lő.

Princip?, kérdezte Forrás.

Da, da, Princip, bólogatott nagyokat a borostás férfi. Hirtelen németül folytatta, Das ist Stadt Princip, Principstadt.

Mila egy minikamerával vett mindent. Feltérdelt az anyósülésen, és belehajolt a férfi arcába. Az meg fogatlan szájjal nevetett.

A Biban étterem tényleg a város felett volt. Egy köves fennsíkon szálltak ki, ahol még kecskék is bóklásztak, a környező, többségében új építésű vagy villogóan piros tetejű házakból zeneszó hallatszott.

Innen tényleg jól lehet lőni lefelé, állt meg Forrás a Biban udvarának korlátjánál. Nézd meg, körben a hegyek, és egy egész város, mintha csak felajánlaná magát.

Nekem Babić elmesélte, hogyan kezdődött. Belelőttek a tüntetőkbe. Egy orvosi csaj volt az első halott, de akár Babić is lehetett volna. Ott volt. Később egy repesz meg is sebesítette. Kiszakított a seggéből egy kis darabot...

Csevapot ettek, Sarajevski sört ittak.

Forrás a lány háta mögé nézett. A nap éppen lebukóban volt.

Most meg mit bámulsz?, kérdezte Mila.

A naplementét.

Ah. Már azt hittem, engem.

Erre most mit mondjak? Sose voltam jó a bókokban.

Nem baj. Inkább Princip unokájáról beszéljünk, mondta szigorúan Mila.

Mit akarsz vele?

Fene tudja. Babić nagyon hülye tud lenni. Egyszer fél éjszakán át verseket olvasott fel, én meg, a kis liba, dicsértem őket, hogy milyen faszák. Aztán egyszer csak felnyerített, felhajtotta a magasba a papírlapokat, és miközben lefelé szállingóztak, kijelentette, hogy Karadžić versei voltak. Ekkora állatot!

Forrás felsandított a fopiszkáló-rakosgatásból.

Beetett volna Princip unokájával is? Csak nem bolondít ide két embert a világ végéről.

És mért nem szólt másnak? A helyi médiának? Ha akkora celeb!

Esad nem olyan, hogy hülyét csináljon belőlem, morfondírozott Forrás. Hívjam fel?

Ne, inkább ne. Jó, hogy van ez az Esad. A magam részéről én benne bízok.

A nap utolsó sugarai mélyvörösre festették az ég alját.

És mit fogsz tőle kérdezni?

Kitől?

Hát Princip unokájától, mégis kitől? – mondta Mila és felállt.

Egyet lehet tőle kérdezni: hogy tényleg ő Princip unokája...?

Gyalog ereszkedtek vissza a meredek, esti utcákon. Ha megláttak egy-egy házat, amin még ott voltak a golyónyomok, szinte megörültek, Azt nézd, jól megszórták...

Mila menet közben is felvételeket készített, megkérte a Robben és Villa-mezben szaladgáló gyerekeket, hogy álljanak be a kedvéért a golyók lyuggatta falak elé.

Jó kis felvezető képek lesznek.

Ez is mind Princip műve, mondta Forrás. Principtől Principig.

Nem gondolod, hogy kicsit az agyadra ment ez az egész?

De lehet.

El akarok menni a piacra, ahová a gránátok becsapódtak.

Menjünk.

A végén mégis egy kerthelyiségben kötöttek ki, ahol három kivetítőn is a focivébé döntőjét adták. Mila kérésére a legtávolabbi sarokba ültek, a felsőtétbe, mert vissza akarta nézni a kameráján, mit sikerült eddig felvenni. Limonádét kértek mentával.

A meccs elkezdődött. Forrásban régi esték rémlettek fel, amikor társaságban nézett meg egy mérkőzést, még egyetemistaként, majd később, egy-egy nyaralás során, az üdülőben a férfibandával. A legrémebb az irapuátói magyar–szovjet volt, vért akartak inni az albréleti panellakás risszrossz készüléke előtt, azon vitatkoztak, hogy a brazilok elleni három-null után mennyire alázzák majd a ruszkiakat. Aztán négy perc alatt kettőt rúgtak Ivánék. Úgy ültek ott, az elhaló hörgésű kis bölcsészcsapat, mint akiket hasba szúrtak, és most még tekernek néhányat a bökön. Forrás mai eszével akár mulatságosnak mondta volna az egészet, de mégsem ezt érezte: az emlék, annak a régi szobának a levegője, amit most is az orrában érzett, erősebb volt.

Nézte a sok fiatalat körben, ki spanyol, ki holland mezben kajabált, integetett, ha mellé ment egy lövés, vagy elrúgták egymást lábát a plazmatévén.

Mila lökte meg.

Nézd már...

Szemben velük egy idősebb férfi ült, egyedül, és a hőségben is kötött, pomponos sapkát viselt. Üres kupica és félig ivott söröspohár állt előtte. Látszott, hogy már nem az első adagot hajtotta fel, bozontos szemöldökéből hosszú, vastag és fehér szőrszálak lógtak be homályosan csillogó szemé elé.

Az jutott eszembe, hátha ő az..., mondta a lány, és úgy állította az asztalra a kamerát, hogy benne legyen a férfi is.

Ki?

XVI. Benedek unokája, basszus.

Princip unokája? Lehetetlen. Fiatal hozzá.

Jól van, na. Csak valahogy volt egy ilyen fura érzésem. Meg milyen csúcs lenne, ha rátalálnák mi magunk, csak úgy, Babić nélkül.

Meg se tudjuk szólítani, mondta Forrás.

Mért, annyit mondhatsz neki, hogy Princip. Úgyis mindig ezzel jössz.

Forrás a férfit bámulta. A tévész sereg fel-felhorkant, a bosnyák nyelvű szpiker kiabált, szépen ragozta a focisták nevét, Robbenom, Ikerom Casillasom.

A férfi, aki jószerével háttal ült a kivetítőnek, egyszerre felzokogott. Kissé megemelte szakállas fejét, pislogott, majd sírni kezdett. Mila

óvatosan a kamerához nyúlt, rázoomolt. Amikor a férfi a kezébe temette az arcát, és úgy sírt tovább, Mila kisvártatva felállt, és lassan, a kamerát alig takarva a szomszéd asztal felé sétált. Meg is állt, csak a kezébe fogott felvevőt mozgatta ide-oda. Az öreg ebből semmit sem vett észre, egyre lejjebb görbedve zokogott.

Az egyik pincér jött feljük, és észrevette, mi történik. Sietett egy teli tálca itallal, de mégis odakurjantott valamit az öregnek, és az asztal-kendővel ráhúzott egyet a fejére. A svung levitte a sapkáját, és előtűnt tar koponyája, amelyen hosszú, lilás seb húzódott keresztben.

Mila visszahátrált a saját helyére.

Basszus, itt még minden ember egy dráma miniben.

Felvetted?, kérdezte Forrás.

Naná. Hihetetlen. Van egy brüsszeli Balkán-pályázat, tuti, hogy oda beküldöm. Már ebből megvan az anyag.

És Princip unokája?

A kis szajkó megszólalt, nézett a lány Forrásra. Lassan már azt gondolom, minek ide Princip unokája. Vagy ha hozzád akarok hű lenni, akkor meg mindenki az!

A közönség felhördült, Iniesta lövését védte bravúrral van Breukelen.

A szemközi asztalnál az öreg felvette az asztalról a sapkát, megtörölgette vele a szemét, és akkurátus mozdulatokkal visszaillesztette a fejére.

Fél tizenegykor, amikor már túl voltak azon a kávé is, amit eredetileg Babićtyal kellett volna meginniük, Mila kis híján odavágta a mobilját.

Mi van már ezzel a faszkirállyal! Mi ez a vartyogás!

Biztos azt mondja, ékes bosnyák nyelven, hogy a hívott szám jelenleg nem kapcsolható...

Nem mondod, ezt én is kitaláltam!

Tudod, hol lakik?

Egy francot, azt hiszed, hasznos információkkal traktál? Bezzeg azt, hogy celeb, nem titkolta el!

Hívjam fel Esadot?

Mért, gondolod, hogy ő Ljubljánában vagy hol a tökömben tudja, mi van Babićtyal?

Nagy cimbik, lehet, hogy köztük él a forró drót. Esadot is nagyon izgatja Princip unokája.

Ahhoz képest ide sem dugja a képét.

Sosincs lóvéja. Vagy dolga van. Turnézik a kosarasokkal vagy a jég-hokisokkal.

Nyáron...

Ki tudja?

Ez az, itt senki sem tud semmit.

Forrás elkezdte hívogatni Esadot, de csak a fejét csóválta minden végigcsöngetett hívás után. Kértek még egy kávé.

Tizenkettő után úgy döntöttek, hogy mennek, és megnézik azt a helyet, amit az esti taxis mutatott, ahol a merénylet történt.

Itt állt Princip, helyezkedett el Forrás a sarkon, és onnan jött a kocsi-szlop.

Ne játsszam én Ferenc Ferdinándot?

De, játszhatnád.

Mila kissé berogyasztott térddel, mint aki egy autóban ül, sétált el Forrás előtt. A fiú kinyújtott karral, kezéből pisztolyt formázva rálőtt a lányra, aki a szívéhez kapott.

Princip megvan, már csak az unokáját kellene megtalálni, mondta Mila.

Felsétáltak a bazársorra, és beültek egy étterembe. Itt egy fára volt felszerelve a plazmatévé, és fél nappal a vébédöntő után a spanyolok győzelmi mámorát mutatták.

Esad írt, örvendett hirtelen meg Forrás.

Mit?

Ahogy sejtettem, mondta, majd felolvasta mobiljáról az üzenetet. Mi hír, öreg harcos. Montrealban vagyok a kosárcsapattal. Ahmed mindent tud.

Vesszük észre, biggyesztette a száját Mila, és felhőrpintett egy pohárka sligovicát. Ő is megnézte a telefonját, majd visszajött az asztalra. Mi csak azt tudjuk, hogy Ahmed Babić le se tojik minket.

Ettek. Forrás épp az utolsó falat flekkent tette be a szájába, amikor a tévéképernyőre meredt.

Azt nézd, mutatott teli szájjal előre a késével.

A hírek mentek, és Babić fotóját mutatták, aztán valamilyen épület, ahol tömeg volt. Érkeztek a mentők, a mentő elment. Néhány másodperccel később egy fehér köpenyes orvos beszélt, dr. Zlatan valami -ovics nevű. Utána megint Babić képét rakták be.

Mi ez?, sikította Mila. Mi a franc történik itt?

Mila odarohant a pincérhez, megragadta a karját és a tévé felé mutogatott, angolul próbált vele beszélni.

Nem nagyon értette, mit akarnak, aztán annyit meg tudott mondani, hogy Babić meghalt.

Mila visszatámolygott és az asztalra roskadva sírt.

Kisvártatva egy másik pincér jött oda hozzájuk, aki jobban tudott angolul. Forrással beszélt.

Bent volt egy bankban, amikor bankrablók jöttek. Babić közbe akart avatkozni, hogy leszerelje őket. Kétszer mellbe lőtték. Igazi hősvolt!, mondta a főpincér. Ismerték?, kérdezte még halkán.

Barátunk volt, mondta Forrás. Érezte a nyelve hegyén, hogy friendet pontosan ugyanúgy, kissé szlávós akcentussal ejtette ki a száján, mint ahogy Esad szokta neki mondani.

Ez sokkal hihetlenebb történet, mint Princip kibaszott unokája, mondta Mila.

Az élet írja...

Az élet.

A szarajevói merénylet 2.

Olyan, mintha direkt ezért jöttünk volna. Vagy mintha a mi kedvünkért történt volna. Babić elintézte.

Nézd..., szólalt meg ekkor Forrás. Ott megy... az öreg.

Az előző esti zöld sapkás férfi jött velük szemben. Az egyik kezében botot fogott, a vállán átvetve régi, a postásokéhoz hasonlító táskát cipelt.

Nekem ez sok, borzongott meg Mila.

Most már úgyis csak ő maradt.

Épp elhaladtak egymás mellett, amikor Forrás ezt kimondta.

A férfi utánuk fordult, valamiről beszélni kezdett, kétszer is intett, mintha valami régi, messzi dologról lenne szó. Aztán elhallgatott, kifordította a kézféjét, pénzt kért.

Forrás a farzsebébe nyúlt, egy tízeuróást húzott elő, azt adta oda. Az öreg elvette és megcsókolta a pénzt.

Továbbmentek.

Viszlát, Princip unokája, mondta halkán Forrás.

Ég áldjon, Ahmed Babić, mondta halkán Mila.

Ambroozia.hu, 2013/1.

■ Méhes Károly 1965-ben született Pécsen. Verset és prózát is ír.

Oravecz Imre

ÚJDONSÁGOK

1

Elindulok a házban valahova,
egy másik szobába,
vagy annak a szobának egy másik pontjára,
amelyikben vagyok,
egy tárgyért,
vagy hogy csináljak ott valamit,
de közben eszembe jut valami,
és elfelejtem,
mit akartam,

eltérít, túsul ejt egy emlék, egy új szándék, mikor mi.

2

Raynaud-szindrómám lett,
ha kesztyű van rajtam, ha nincs,
hidegben pár perc alatt mindkét kezem
középső és gyűrűs ujjá elfehéredik, elérzéktelenedik,

pontosan olyan színt öltenek,
és olyan hideggé válnak,
mint amilyen anyám keze volt a ravatalon,
mikor utoljára megérintettem,

ilyenkor gyorsan bemegyek a melegre,
és sokáig masszírozom,
hogy visszatérjen beléjük az élet,

most már erre is figyelnem kell.

Jelenkor, 2013/3.

Oravecz Imre 1943-ban született Szajlán. Verset és prózát is ír, műfordítással foglalkozik. József Attila- és Kossuth-díjas.